

Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri Arasındaki Kültürel İletişimin Bugünkü ve Gelecekteki Durumuna Yönelik Bir Değerlendirme*

A General Assessment on the Present and Future Status of Cultural Communication between Turkey and The Central Asian Turkish States

Muhammet Erbay**^{ORCID}

Mahmut Mert ASLAN***^{ORCID}

* Bu makale 17-18 Eylül 2019 tarihlerinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenmiş olan "III. Uluslar Arası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi"nde sunulmuş ve İngilizce özetini bildiri kitabında yayımlanmış olan "An Overview of Intercultural Communication between Turkey and the Central Asian Turkish Republics" başlıklı bildirinin geliştirilmiş tam metin halidir.

** Dr. Öğretim Üyesi,
Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi,
Konya, Türkiye
ORCID No: 0000-0003-0306-7772

*** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Konya, Türkiye
ORCID No: 0000-0003-1519-1834

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Muhammet Erbay
Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi,
Konya, Türkiye
E-posta/E-mail: merbay@selcuk.edu.tr

Başvuru/Submitted: 06.01.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
06.03.2022
Son Revizyon/Last Revision Received:
19.03.2022
Kabul/Accepted: 22.03.2022
Yayımlanma/publication: 25.03.2022

Atıf/Citation:
Erbay, Muhammet, Aslan, Mahmut Mert, "Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri Arasındaki Kültürel İletişimin Bugünkü ve Gelecekteki Durumuna Yönelik Bir Değerlendirme", *Tarih'in Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 27, (2022), 76-83.

ÖZ

Tüm dünyada internet ağıyla birlikte "küreselleşme" olarak tanımlanan bir sürecin başladığı bilinmektedir. Bu süreçte dünyanın farklı kültürleri arasında önemli etkileşimler başlamış ve insanlığın refahı için küresel iş birliklerinin yolu açılmıştır. Doğal olarak, farklı ülkelerdeki bireyler ve sivil toplum kuruluşlarından hükümetlere kadar uzanan evrensel bir iş birliği ağı oluşturulmuş, geçmiş yüzyıllardan bu yana biriken çatışma alanlarını saptamaya ve bir uzlaşma kültürü oluşturmaya yönelik projeler ve çabalar yoğunluk kazanmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye ile Orta Asya Türk Devletleri arasındaki kültürlerarası iletişimi geliştirmek ve güçlendirmek için bugüne kadar birçok başarılı faaliyet gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bu tür projelerin zamanla daha güçlü ve başarılı projelerle desteklenmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, İletişim, Kültürel İletişim, Televizyon Dizileri

ABSTRACT

It is known that a new process defined as "globalization" has started with the internet network all over the world. In this process, a remarkable interaction between the different cultures of the world started and the way of global cooperation was opened for the welfare and happiness of humanity. Consequently, a universal network of cooperation extending from individuals and non-governmental organizations to governments in different countries has been formed, and various projects, programs, and efforts have intensified to identify the areas of conflict that have accumulated over the past centuries and to create a culture of reconciliation.

In this context, many successful activities have been carried out so far to improve and strengthen intercultural communication between Turkey and the Turkic states in Central Asia. In addition, it is expected that such projects will be supported by stronger and more successful projects in the future.

Keywords: Culture, Communication, Intercultural communication, TV series

Giriş

90'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığına kavuşan on beş devlet arasında beş Türk cumhuriyeti de bulunuyordu. Bunlar arasında Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi beş Türk cumhuriyeti de yer alıyordu. Bilindiği üzere bu Türk devletlerinin halkları ile Türkiye halkı arasında tarihî bağlar ve soy birliği bağımsızlığın ilk yıllarında duygusal bir refleks halinde yakınlaşma istekleri doğurmuştur. Dahası, aralarında belirli bir seviyede somut adımların atılmasını da sonuç vermiştir. Şüphesiz ki, söz konusu dağılmayı müteakiben tarihî bir fırsat ve şans olarak ırk, din, dil ve kültür açısından Türkiye'ye yakın yeni devletlerin ortaya çıkmış olması Türkiye'nin bölgesel bir aktör haline gelme olma olasılığına bir kapı aralamıştır. Görünüşe göre bölgedeki yeni Türk devletleri ve halkları Türkiye'den vakit kaybetmeden bu tarihî misyonu üstlenerek cesur ve somut girişimlerde bulunacağını ümit etmişlerdir; ancak Türkiye'nin bu gelişmeye hazırlıksız yakalandığı yönündeki görüşler ağırlıktadır. Türkiye'nin ilk yıllarda bölgeye yönelik gözle görünür bir plan ve proje sunduğuna ilişkin somut bir veri sunabilmek olanaklı görünmemektedir. Nitekim ilk yıllar itibariyle, mevcut konum ve avantajından ötürü Türkiye'de bir parça zafer coşkusu ve rehabetin hâkim olduğunu söylemek de abartılı olmayacaktır. O dönem Türk siyasetinde sık sık dile getirilen "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" ve "21. Yüzyıl Türk Yüzyılı olacaktır." gibi sloganların Orta Asya'daki yeni konjonktür konusunda bazı romantik düşlerin oluşmasını sağladığı açıktır.¹

Demek oluyor ki, Orta Asya Türk devletlerine yönelik ilk adımların gerçekten somut sayılabilecek unsurlarla desteklenmemiş olmasına karşılıklı birtakım iletişim kazaları da eklenince bu kez uzaklaşma eğilimleri ortaya çıkmıştır. Çünkü devletler arası ilişkilerde duygusal ve romantik söylemlere fazlaca yer yoktur. Dinî, etnik ve siyasal açıdan birbirlerine çok benzeyen devletler arasındaki ilişkiler bile karşılıklı ve aynı seviyede çıkarların gözetilmesini gerekli kılmaktadır. Buradan hareketle, daha sonraki dönemlerde ilişkilerin yeniden ve yeni bir vizyonla ele alınması yönünde bazı diplomatik girişimlerin başlatıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda ilk zamanların duygusal retoriği yerini daha gerçekçi bir dille birlikte oransal olarak daha somut plan ve projelere terk etmiş görünmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin ilerleme süreci analiz etmek ve şimdiye dek atılmış olan adımların yanı sıra başka ne tür adımların atılabileceği üzerine somut birtakım öneriler sunmaktır.

I. Kültür

Kültür sözcüğünün kökeni, Latince'deki "cultura" sözcüğüdür. "Cultura" ise, "yapmak", "inşa etmek", "süslemek", "işlemek" anlamlarına gelen "colere" sözcüğünden gelmektedir. Romalıların tarım amacıyla tarlaların işlenmesine "agri cultura" dedikleri bilinmektedir.² Nitekim Raymond Williams "kültür" sözcüğünün insanlığın ve uygarlığın evrensel gelişim sürecinde "işlenmiş", "sivilleşmiş", "uygarlaşmış" anlamında kullanıldığı görüşünü öne sürmektedir.³

¹ Rovshan İbrahimov-Tem El Bilg İler, "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri: Dünü, Bugünü, Yarını", *Yeni Fikir*, S. 7, (2011), s. 63-65.

² Mustafa Çakır, "Kültürlerarası İletişimin Bir Yönü: Özün Ötekileştirilerek Yabancılaştırılması", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C 21/S. 1, (2010), s. 70-72.

³ Raymond Williams, *Keywords-A Vocabulary of Culture and Society*, Fontana Publications, London 1983, s. 88-90.

Sosyolojik sistemler teorisi, kültürün tanımı konusunda her zaman biraz tedirgin davranmıştır. Fakat antropoloji ile sosyoloji arasındaki kültür ve sosyal sistem terimlerinin kullanımına ilişkin ateşkes sona ererken, kültür insan davranışını ileten, değerler ve fikirlerin kalıplarını biçimlendiren bir etken olarak belirlenmiş görünmektedir.⁴

Daha sonraları, kültür kavramı doğru ve yanlış davranışlar arasındaki ayrımla ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda, Niklas Luhmann, davranışlar konusunda çifte olasılık sorununa yegâne çözüm olarak kültür olgusunu ortadan kaldırmakta, kültürel bir problem yerine hem sorunun hem de çözümünün zamansal bir analizini istemektedir. Böylece, o da tıpkı Parsons gibi kültürü doğru ve yanlış davranış seçenekleri arasındaki ayrım için bir işaret olarak kabul etmekte ve kültürü iletişimde kullanıma hazır “temaların temini” olarak düşünmektedir.⁵ Bu bağlamda, kültür tüm yönelimlerin başkalarının tepkileri dikkate alınarak geliştirildiği “ortak bir anlayış” olarak şekillenmektedir. Başka bir deyişle, kültür iyi seçilmiş bir önyargıyı sürdürülmesi gereken yerleşik ve yaygın sosyal ilişkilerle buluşturmaktadır.⁶

II. İletişim

Alan yazında birçok tanım yapılmış olsa da en yaygın şekliyle iletişim kavramı insanların toplu yaşama geçtikten sonra aralarında gerçekleşen her türlü etkileşime aracılık eden, sembolik iletilerin karşılıklı ulaştırılması sonucu aralarında kimi anlamları paylaşmaya başlamaları süreci olarak kabul edilmektedir.

Pek çok kavram gibi, iletişim de Türkçeye Latin dilinden geçmiştir. Kökeninde, ortak bir edimde bulunmak, bir şeyi iki grup arasında pay etmek, konuşmak, karşılıklı bildirim yapmak, fikir alışverişi yapmak anlamlarını içeren “communis” (ortak) ve “communi-care” ifadelerini barındırmaktadır.⁷

İletişim kavramını, minimum iki kişi arasında karşılıklı duygu, düşünce, bilgi ve deneyimlerin belli şekillerde paylaşıldığı psikolojik ve toplumsal bir süreç şeklinde tanımlamak mümkündür. Kişilerarası iletişimde kaynak, ileti, alıcı ve kanal olmak üzere dört temel unsur bulunmaktadır. Ayrıca, bu unsurlar arasındaki ilişkileri belirleyen dört adet süreç söz konusudur. Söz konusu süreçleri, “kodlama”, “kod açma”, “yorumlama”, “geri bildirim” ve “gürültü” olarak sınıflandırmak olasıdır. İletişim, duygusal ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasına yardım etmektedir. Dolayısıyla, birtakım ruhsal ve sosyal fonksiyonlar görmektedir. İletişim faaliyetleri bireyde meydana getirdiği etkiler bakımından “olumlu iletişim” ve “olumsuz iletişim”, yönü bakımından “tek yönlü iletişim”, “çift yönlü iletişim”, “yatay ve dikey iletişim”, ilişki yapıları yönünden “kişi-içi iletişim”, “kişilerarası iletişim”, “grup-içi iletişim” ve “kitle iletişimi”, kullanılmakta olan kodlar açısından “yazılı iletişim”, “sözlü iletişim” ve “sözsüz iletişim”, mekan ve zaman boyutu açısından “yüz yüze iletişim” ve “uzaktan iletişim” biçiminde sınıflandırılabilir.⁸

III. Kültürel İletişim

Kimlik sorunu başka bir boyuttan ele alındığında, düzensiz şehirleşme ve küreselleşme olgularının neden olduğu baş döndürücü dönüşümün bireyleri geçmişle olan somut ilişkiden

⁴ A. L. Kroeber, Clyde Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Cambridge, Massachusetts 1952, s. 221-224.

⁵ Niklas Luhmann, *Social Systems*, Stanford University Press, Palo Alto 1996, s. 162-164.

⁶ Michael Thompson, Richard Ellis, Aaron Wildavsky, *Cultural Theory*, Boulder Publications, Colorado 1990, s. 118-120.

⁷ Haluk Gürgen, *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, Der Yayınları, İstanbul 1997, s. 34-36.

⁸ Alim Kaya, *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*, Pagem Akademi Yayınları, Ankara 2017, s. 27-29.

mahrum bıraktığı ve devamlı olarak “şu an” kesitinde yaşama zorunluluğuna mahkûm ettiği değerlendirilebilecektir. Endüstrileşme sürecinin başlamasıyla köyden kente göç eden insan kitleleri henüz kent yaşamına ayak uydurmanın zorluklarını atlatamamışken, hemen sonrasında yakalandıkları iletişim ve bilişim devrimleriyle kültürel açıdan birbirlerine daha çok benzeşmeye zorlanmanın şoku ile de yüzleşmeye başlamıştır. Küreselleşme hükümetlerin ve toplumların dayandıkları geleneksel yapıları, tarihsel fenomenleri ve ulusal kimlikleri büyük ölçüde yıpratmış, bütün toplumlar tarihin hiçbir devrinde görülmediği ölçüde özgün kimliğini korumanın mücadelesini vermek zorunda bırakılmıştır. Gerçekleşen süratli dönüşüm, dünyadaki farklı kültürlerin tek bir kapta eriyerek bir bütün haline gelebileceği anlamına gelen “kültürlerarasılık” teriminin gelişmesine kaynaklık etmiştir.⁹ Bu noktada, kültürel iletişim” ya da “kültürlerarası iletişim” kavramları zorunlu olarak gündeme gelmektedir. Kültürel iletişim daha ziyade dil üzerinde yürümektedir. Bu sade bir dil öğrenme faaliyeti gibi görünse de aslında daha derin bir düşünce hareketliliği eşliğinde yoğun bir etkileşim faaliyetini gerekli kılan bir süreç olarak görülmelidir. Çünkü başka dillerle yüzleşmeye başlayan kişiler, o dillerin yeşermiş olduğu kültürleri kabullenmeye de hazır ve meyilli hale gelmektedir. Ana dilini yeterince bilmeyen kimseler, yeni dilleri öğrenme sürecinde daha büyük zorluklar yaşamaktadır. Aynı kişiler bu süreçte ana ve hedef dil arasında istem dışı kıyaslamalar yaparak anlamlı birtakım sonuçlara varmaya çalışırlar. Sorun şu ki, iki dili karşılaştırma çabaları gösteren kişi, er ya da geç kendi ana diline, kültürüne ve tarihine karşı da bir sorgulama aşamasına ulaşmaktadır. Bu nedenle, kişi öğrenmekte olduğu ikinci dile karşı hevesini kaybedebilmektedir. Burada, ikinci bir seçenektan söz edilebilir: Arayış halinde olan kişinin gözünde, kültürel farklılıklar belli bir oranda bulanıklaşmaya başlamaktadır. Kişi, bir süre sonra dışarıdan gelen etkiler karşısında kendini savunmaktan yorgun düşerek kendini öğrenmekte olduğu dile ve onun kültürüne teslim edebilir. Dahası, ona karşı hayranlık duyabilir ve süreçten zevk alabilir. Böylece, öğrendiği dil ve kültür ile ilgili olarak karşısına çıkan her yeni bulgu ona teşvik edici bir etkide bulunur. Bu süreç, bireyi kendi kültür ve kimliğiyle çatışma noktasına kadar götürebilir.¹⁰ Görüldüğü üzere, kültürel iletişimin temel aracı dildir. Bu anlamda, yeni bir dil öğrenme sürecini “kültürler arası bir seyahat” olarak tanımlamak mümkündür. İnsanlar yeni bir dili öğrenmeye başladıklarında sadece o dilin yapılarını öğrenmekle kalmaz, o yapılar, cümleler ve sözcüklerin ilişkili olduğu kültürü, tarihi ve onları oluşturmuş olan halkı da tanırlar. Başka bir deyişle, farklı bir dili öğrenmeye başlayan kişi yepyeni bir dünyaya girmektedir.¹¹

İkinci dil öğreniminde kültürel bir çatışma kaçınılmazdır. Kişi ya öğrendiği yeni dilin dünyasına isteyerek teslim olacak ya da onunla çatışmaya girecektir. Ona teslim olması halinde de kendi ana dili ve kültürüyle çatışmış olacağı için, dil öğreniminin her iki durumda da mutlak bir çatışmaya yol açacağı rahatlıkla söylenebilir.

Eğer kişi kendi kültürü ile bir çatışmaya girerse (ki bu durum ikinci dili öğrenen çoğu kişi için kuvvetle muhtemeldir), çatışmanın kaynağını “semboller”, “kahramanlar”, “ritüeller” ve “değerler” olmak üzere dört maddede toplanabilecek kültürel farklılıklar oluşturur.¹²

Milton J. Bennett’in yapılandırmacı algı ve iletişim teorisine dayalı olarak temellendirdiği bir teori olan DMIS’e (Kültürlerarası Duyarlılığın Gelişimsel Modeli) göre gerçeklik deneyimi dış dünyaya yönelik algı yoluyla inşa edilmekte ve daha karmaşık algısal kategoriler daha

⁹ Osman Horata, “Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme”, *Bilgi*, S. 82, (2017), s. 117-130.

¹⁰ Jörg Roche, *Interkulturelle Sprachdidaktik: Eine Einführung*, Günter Narr Verlag, Tübingen 2001, s. 14-38.

¹¹ Joshua A. Fishman, “Bilingualism and Biculturalism as Individual and as Societal Phenomena”, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, C 1/S. 3, (1980), s. 3-15.

¹² Asker Kartarı, *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*, Ürün Yayınları, Ankara 2006, s. 62-64.

sofistike deneyimler sağlamaktadır. Spesifik anlamda DMIS, kültürlerarası olaylarla ilgili deneyimlerimize rehberlik edecek şekillerde “ben” ve “öteki” sınırlarını inşa ettiğimizi varsaymaktadır. En etnosentrik yapı olan “inkâr” insanları farklı kültürel bağlamlardan algılamak için yalnızca belirsiz “öteki” kategorilerinin mevcut olduğu bir yapıdır. Sürekliliğin diğer ucunda bulunan “ben/diğer” kategorilerinin, kişinin kişisel kimliğine ve çok kültürlü ilişkilerde etikle ilgili karar verme sürecine dahil edildiği varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, kişi farklı bir kültürün ortamına girdiğinde, alışa geldiği kalıpların dışında pek çok unsurla karşılaşmaktadır. Daha karmaşık bir “kişisel ötekilik” deneyimine sahip olma yeteneği, “kültürlerarası duyarlılık” olarak adlandırılır. Kültürlerarası iletişimsel yeterlilik, kişinin kendi kültürü içinde koordine ettiği kolaylıkla kültürel bağlamlar arasında anlamı koordine eden davranış doğrultusunda kültürlerarası duyarlılığın oluşturulmasıdır. Kültürlerarası duyarlılığın dikkate değer davranış biçimleri empatidir. Burada sözü edilen şey alternatif bağlamlarda uygun davranışın üretilmesi ve kültürel çeşitlilikten değer üreten “üçüncü kültür” bağlamlarıdır.¹³ Çünkü yaşam ve gerçekliğin algısı, her kültürde farklı bir biçim ve renge bürünmektedir Buradan hareketle, kültürler arası duyarlılığın dünya ve yaşamın algılanmasında kültürlerin gösterdiği farklılıkların ne şekilde anlaşılabilirliğini ve bu farklılıkla nasıl baş edilebileceğini öğrenmekle ilgilidir. Bunu öğrenmenin tamamen ayrı bir bilgi disiplini gerektirdiği muhakkaktır.

IV. Türkiye ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Arasında Kültürel İletişimin Bugünü ve Geleceği

İletişim teknolojilerinin olağanüstü gelişmesi ile başlayan küreselleşme sürecinde yerel renkler birbiri ardı sıra solarken, sürdürülebilir kalkınmaya araç olabilecek bir dinamik olarak bir fırsata çevirebilmek amacıyla kendi kültür miraslarının gücünü yeniden keşfeden kalkınmış ülkeler kültür alanına yatırım yapma yoluna girmiş görünmektedir; ancak ne yazık ki, dünya ülkelerinin çoğunluğu gidişatı görme şansına erişemedikleri için Batı uygarlığının ürettiği içeriklere bir pazar olmaktan öteye geçememiştir.

Sahip olduğu mitoloji kayıtlarından halk hikâyeleri ve müziğine kadar Türk dünyasının her bir metre karesinde Türk kültürünün ortak değerlerini görmek olasıdır. Topluma öncülük eden bilge ve efsanevî liderlerin yanı sıra kahramanlık öykülerinde yaygın olarak işlenmiş olan duygusal ve düşünsel desenler, Türk ulusunun kolektif şuurunun oluşmasına çok büyük katkılar sunmuştur. O yüzdendir ki, tarihin her döneminde yaşadığı onca demografik hareketliliğe rağmen Türk ulusu kendi kültür kodlarını korumaya muvaffak olabilmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türk topluluklarının demografik dinamizme koşut olarak iç kültürel entegrasyonu da sağlayabildikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, dünyada sağlam bir Türk kültürü ve kimliğinin mevcut olduğu kolayca öne sürülebilir.¹⁴ Ancak Türkiye ile Orta Asya Türk ülkeleri arasındaki ilişkiler Rusya’da 1917 yılında meydana gelen Bolşevik Devrimi’ni izleyen ortalama yetmiş yıllık dönemde ciddi anlamda kesintiye uğramıştır. 1992 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra başlayan yeni süreçte ise, Türkiye Cumhuriyeti’nin Orta Asya Türk cumhuriyetlerini uluslararası kuruluş ve örgütlere üye olma hususunda etkili bir şekilde desteklediği bilinmektedir. Bu bağlamda, Türk devletlerinin BM ve AGİT gibi kurumların

¹³ M. Bennett, “Development model of intercultural sensitivity”, In Kim, Y (Ed) *International encyclopedia of intercultural communication*, IDR Institute, Intercultural Development Research, s. 2-3.

¹⁴ Osman Özkul, “Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C 4/S. 8, (2015/1), s. 182-185.

yanı sıra, NATO bünyesindeki “Barış için Ortaklık” programına girmeleri konusunda da teşvik edici bir politika izlenmiştir;¹⁵ ancak elbette ilişkilere kültürel boyutlar da eklenmiştir. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde dünyadaki bütün ulusları adeta yüz yüze getirmiş olan küreselleşme sürecinde Türkiye toplumu ile Türk Cumhuriyetlerinin halkları arasındaki kültürel iletişimin de çok daha iyi bir noktaya evrildiğinde kuşku yoktur.

Diğer taraftan Türkiye özellikle “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında Türk Dünyasına yönelik yeni politikalar geliştirmeye başlamış ve bu sürecin sonucunda yeni bir döneme adım atılmıştır. İzleyen süreçte yapılan girişim ve çalışmalar, genel olarak çok uluslu ve ikili ekonomik/sosyal anlaşmalar şeklinde ele alınabilir. Anlaşmaların ülkeler arası muhatapları bakanlıklar olmakla birlikte, yerelde bu uygulamalar daha ziyade ekonomi, kültür, eğitim ataşelikleri üzerinden yürütülmüş ya da yürütülmeye çalışılmıştır. Ancak 1990’lı yılların tüm heyecanı ile yapılan anlaşmalara karşın, bugün için Türkiye ile Türk dünyası arasındaki ilişkiler çeyrek asrı aşan bir süreçte istenilen noktanın oldukça uzağındadır. İşte tam bu noktada beklentilerin karşılanamamasının nedenlerinin ve çözüm yollarını ifade etmek gerekmektedir. Bu problemleri, Uluslararası Güçlerden Kaynaklanan, Türkiye’den Kaynaklanan ve Türk Dünyasındaki ülkelerden kaynaklananlar şeklinde belirtmek gerekir. Bugün için Türkiye’de bir kamu kurumu olarak görev yapan ve kısa adıyla TİKA olarak bilinen Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığına bağlı müşavir ve ateşelikler kurumsal anlamda gelişim göstermelerine karşın Türk dünyası ile kültürel ilişkilerde işlevsel açıdan verimsiz ve kısır çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. “Soft Power” olarak adlandırılan bu çalışmalar birbiriyle iç içe geçmiş olan şu problemlere sahiptir. Bu kurumlar arasında koordinasyon eksikliği, yönetim ve çalışanlardaki donanım yetersizliği, idealizm yoksunluğu, gerçekleştirilen faaliyetlerdeki kopukluklar, öğrencilerin Türkiye ile intibakı konusundaki programlama eksiklikleri, öğrencilerin mezuniyeti sonrasında öğrencilerle olan bağın büyük oranda kopması ve benzeri problemler aynı zamanda konuya ilişkin çözüm yollarını da göstermektedir.¹⁶

Bu aşamada, Türkiye’nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile olan kültürel iletişimde televizyon dizilerinin önemine de değinmekte büyük yarar olacaktır. Çünkü Türk televizyon dizileri iki taraf arasındaki kültürel iletişimde çok büyük roller oynamış ve oynamaya devam etmektedir.

Kitle iletişiminin önemli ve etkili araçlarından biri olmaya devam eden televizyon, dizi filmler üzerinden günlük hayatın akışı, insanî ilişkiler, sosyal roller ve değerler ile ilgili iletiler vermekle kalmayıp aynı zamanda onları biçimlendirmektedir. Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan halkların beğeniyle izlediği Türk dizilerinin ilki, henüz Sovyetler Birliği dağılmadan yayına girmiş olan “Çalıkuşu” adlı yapımdır. Bugün Türk Cumhuriyetlerindeki televizyon kanalları çağdaş dünyada yaşanan olayları işleyen pek çok Türk dizisi yayınlamakta, bu yapımlar o ülkelerin halkları tarafından ilgiyle izlenmekte, böylece Türk oyuncularla birlikte Türkiye’ye duyulan merak ve sevgi de her geçen gün büyümektedir. Türkiye menşeli dizi filmler ve o filmlerde rol alan popüler oyuncular üzerinden oluşan bu sevgi atmosferi, ülkenin maddî ve manevî değerlerinin yayılmasına ve deyim yerindeyse aile içi bir kültürleşme ortamının oluşmasına vesile olmaktadır. Bu durumu, tek yönlü bir kültür akışı ya da ihracı gibi algılamak asla doğru değildir. Çünkü 1923 yılında cumhuriyetin ilanından itibaren Batı Uygarlığı

¹⁵ Fatih Yalçınkaya, Türkiye ile Orta Asya Devletleri Arasındaki Siyasi ve Diplomatik İlişkiler-Hükümetler üstü Kuruluşlar (1992-2010)”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C 1/S. 1, (2010), s. 4-7.

¹⁶ Kürşat Öncül, “Türkiye’nin Türk Dünyası Kültür Politikasında Problemler ve Çözüm Yolları”, Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi 2017, Bildiriler Kitabı, (yayın yeri yok) 2017, s. 465-482.

ile yoğun bir iletişim ve iş birliği halinde olan Anadolu toplumu kültürel yönden tam bir mezeldir. Demek oluyor ki, Türk dizilerinde yansıtılan değerler kısmen Türk coğrafyasının ürünleriyken, kısmen de Batı uygarlığı kökenlidir. Böylece ikiden fazla kültür arasında bir etkileşim söz konusu olmaktadır.¹⁷

Bunun yanı sıra, Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında turizm yoğunluğunun geliştirilmesine vurgu yapmak gerekmektedir. Bu bağlamda söz konusu ülkeler arasındaki seyahatlerin kolaylaştırılmasında yarar vardır. Ayrıca, bu çerçevede kültürel festivaller ve mutfak kültürleri ile ilgili çeşitli yarışma ve festivaller düzenlemek mümkündür.

Sonuç

1991 yılında Sovyetler Birliği dağılınca Türkiye ile Orta Asya'da bulunan Türk Devletleri arasında ticarî, ekonomik ve kültürel alanlarda çeşitli iş birlikleri yapılmaya başlamış ve bu ilişkilerin zamanla belirli bir ivme kazandığı görülmüştür; ancak o günlerin heyecan ve coşkusu zaman içinde yerini bir tür düş kırıklığı ve durgunluğa terk etmiş gibi görünmektedir. Elbette bunun çeşitli sebepleri vardır. O sebepler üzerinde soğukkanlı ve sağlıklı analizler yapılması halinde, çözüm yolları kendiliğinden belirginleşecektir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında ekonomik ve ticarî ilişkiler elbette hayati bir önem taşımaktadır; ne var ki aramızda daha derin ve sağlam bağlantılar mevcuttur. Bunların en önemlisi tarihî ve genetik bağdır. O yüzden bir taraftan bütün Türk ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkiler güçlendirirken diğer taraftan kültürel anlamda kalıcı ortak faaliyetler tasarlanabilir. Böylece aramızdaki kültürel iletişimin daha sağlam ve kalıcı temellere oturması yönünde daha fazla umut ve sinerji oluşturulabilecektir. Bu bağlamda, örneğin Türk dünyasında Avrupa'da geleneksel hale gelmiş bulunan "Erovizyon Şarkı Yarışması" (Eurovision Song Contest) tarzında dev müzik yarışmalarının yanı sıra, sportif yarışmalar, bilgi yarışmaları, sanatsal yarışmalar ve benzerleri yapılabilir. Sinema ve dizi film sektörlerinde iş birliği yapılabilir. Örneğin ortak film ve dizi çalışmalarının yapılması düşünülebilir. Hem yarışmalar hem de iş birliği şeklinde düşünülebilecek olan bu ortak faaliyetler, farklılıkları minimize ederek Türk toplumları arasında kültürel iletişimi güçlendirmede önemli fonksiyonlar görebilir. Kısacası, yapılacak olan iş birliği ve ortak faaliyetler özellikle eğitim, spor, sanat, kültür, dil ve edebiyat üzerinde yoğunlaşmalıdır. Bununla birlikte, ülkeler arası ilişkilerin zenginleştirilmesinin en iyi yollarından bir diğerinin kültür-turizm ilişkisinde yattığına kuşku yoktur. Bu bağlamda Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasındaki turizm seferlerini kolaylaştırma ve yoğunlaştırmanın yanı sıra düzenlenebilecek en verimli ve etkili organizasyonlardan birinin de kültürel festivaller olabileceği öngörülebilir. Öte yandan, bu ülkelerin mutfak kültürleri çerçevesinde başkaca festivaller düzenlemek mümkündür.

Bütün bunlar, özünde ülke yöneticileri açısından dış politika konularıdır. Dolayısıyla bu yönde atacakları adımları hesaplarken sadece ülkelerinin çıkarlarını değil, aynı zamanda komşu ülkelerin tepkilerini de dikkate almak zorunda olduklarını tahmin etmek zor değildir; fakat böylesi ortak faaliyet ve organizasyonların Türk ülkelerinin ortak paydalarının çoğaltılması ve pekiştirilmesi, yönetimler ve halklar düzeyinde birbirlerini daha iyi tanımaları, yakınlaşıp kaynaşmaları açısından zamanla bir tür "eritme kabı" (melting pot) işlevi göreceğinde hiçbir kuşku yoktur.

¹⁷ P. Özgübel Bilis, A. Emre Bilis ve Meerim Sydygalieva, "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği", *Manas Journal of Social Studies*, C 7/S. 1, 2018, s. 410-413.

Hakem Değerlendirmesi/Peer-review	Dış bağımsız / Externally peer-reviewed.
Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate	Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. / The authors contributed equally to this study.
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The authors have no conflict of interest to declare.

KAYNAKLAR

- BENNETT, M., "Development model of intercultural sensitivity", In Kim, Y (Ed) *International encyclopedia of intercultural communication*, IDR Institute, Intercultural Development Research, ss. 2-3.
- BİLİS, P. Özgökbel, BİLİS, A. Emre ve SYDYGALİEVA, Meerim, "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği", *MANAS Journal of Social Studies*, C 7/S. 1, (2018), (ss. 403-425).
- BİLİS, P. Özgökbel, BİLİS, A. Emre ve SYDYGALİEVA, Meerim, "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Kültürel İlişkilerinde Televizyon Dizileri Faktörü: Kırgızistan Örneği", *Manas Journal of Social Studies*, C 7/S. 1, (2018), (ss. 403-425).
- ÇAKIR, Mustafa, "Kültürlerarası İletişimin Bir Yönü: Özün Ötekileştirilerek Yabancılaştırılması", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C 21/S. 1, (2010), (ss. 75-84).
- FISHMAN, Joshua A., "Bilingualism and Biculturalism as Individual and as Societal Phenomena", *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, C 1/S. 3, (1980), (ss. 3-15).
- GÜRGEN, Haluk, *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, Der Yayınları, İstanbul 1997.
- HORATA, Osman, "Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme", *Bilig*, S. 82, 2017, (ss. 117-131).
- İBRAHİMOV, Rovshan, İLER, Tem El Bilg, "Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri: Dünü, Bugünü, Yarını", *Yeni Fikir*, S. 7, (2011), (ss. 64-86).
- KARTARI, Aasker, *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*, Ürün Yayınları, Ankara 2006.
- KAYA, A., *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*, Pagem Akademi Yayınları, Ankara 2017.
- KROBER, A. L, KLUCKHOHN, Clyde, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Cambridge, Massachusetts 1952.
- LUHMANN, Niklas, *Social Systems*, Stanford University Press, Palo Alto 1996.
- ÖNCÜL, Kürşat, "Türkiye'nin Türk Dünyası Kültür Politikasında Problemler ve Çözüm Yolları", *Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi 2017, Bildiriler Kitabı*, (yayın yeri yok) 2017, (ss. 465-482).
- ÖZKUL, Osman, "Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C 4/S. 8, (2015/1), (ss. 166-185).
- ROCHE, Jörg, *Interkulturelle Sprachdidaktik: Eine Einführung*, Günter Narr Verlag, Tübingen 2001.
- THOMPSON, Michael, ELLİS, Richard, WİLDAVSKY, Aaron, *Cultural Theory*, Boulder Publications, Colorado 1990.
- WILLIAMS, Raymond, *Keywords-A Vocabulary of Culture and Society*, Fontana Publications, London 1983.
- YALÇINKAYA, Fatih, "Türkiye ile Orta Asya Devletleri Arasındaki Siyasi ve Diplomatik İlişkiler-Hükümetler üstü Kuruluşlar (1992-2010)", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C 1/S. 1, (2010), (ss. 1-19).